

Бойка Аснова • Яловата вдовица

Издателска къща ЖАНЕТ 45
е носител на националните награди:

„Хр. Г. Данов“ – за българска художествена литература (2002)

„Бронзов лъв“ – за цялостен принос в издаването
на съвременна българска литература (2002)

„К. Константинов“ – за принос в книгоиздаването за деца (2005)

и наградата на ЮНЕСКО – Първи световен конкурс
по дизайн на книгата, Франкфурт (2003)

© Бойка Асиова, автор, 2007

© Христо Гочев, художник на корицата, 2007

© Издателска къща Жанет 45, 2007

ISBN 978-954-491-318-2

Бойка АСИОВА

ЯДЛОВАТА

ВДОВИЦА

РОМАН

Издателска къща Жанет 45

*Благодаря на **Боанерхес Саласар Муньос**,
който ми помогна да извървя пътя към тази книга!*

*Gracias a **Boanerges Salazar Munoz**,
quien me ayudo andar el camino hacia este libro!*

РАБИЕТО ВЛЕЗЕ В БОЗАДЖИЙНИЦАТА

Рабието влезе в бозаджийницата на Адем. В двулитрово котле купуваше боза в понеделник. Не че всяка неделя в семейството ѝ блажеха, но по отдавна установен ред в първия ден на седмицата вечеряха надробена с големи сухи залци боза. Бозаджията пребърсваше тезгяха. Веднага ѝ се наби в очи престилката му, по-бяла от друг път. Беше хубаво изпрана. Обърна поглед към набраните на канап перденца – и те чисти. Бяха върнали ако не изначалната, то голяма част от белотата си. Със сигурност това беше сторено от жена.

Никой от посетителите не забеляза, че домакинът беше препран. Видя го само Рабието. По това се сети, че той е имал посещение. Мислеше си, че познава всички шавливи жени, вдовици и парясници в града. А сега, де! Запретака ги наум като зърна от броеница. Не можа да се спре на никоя. „Чекай, чекай, чекай! Постой, запрй! – заповяда на себе си. Сбърчи чело да не изтърве картинката, която за малко да се разпилее в главата ѝ. – Чекай, чекай, чекай... – търкаше се тя по челото. – Оппааа! Тя е! Тя е! Купи си алва за Запошката от него. Подминала комшията ѝ Чибук Тонка, също

майстор на бялата халва за амкане, от Адем дошла да купи. Тя е!“ – отсече в себе си Рабието.

Около масата до стената вече бяха дошли двамата – Аджисале и Чибук Тонка. Очакваха третия – Айдън Динка. Край неизменната тройка набори се навъртаха и други. Един си тръгне, друг дойде. Денят започва, седмицата се навива, след нея друга. Като на кросно.

АДЕМ

Глава средна. Тъмнок. Лице ъгловато. Ръце с дълги пръсти като на гайдарджия и здрава хватка. С бяла шаечна шапчица на темето, наричана на родния му език келеш. Очите – остри кинжали. Нищо не можеш да разбереш от тях. Колкото и да надничаш. Навън режат, навътре, в него, никого не пушат. Целият му образ като издялан от мрамор и сетне полиран от промивката на десетилетни дъждове. Застинал. Без движение по скулите. Зад изсечената му, широко кантована тъмна уста проблясваха яки бели зъби. Това се случваше при изговора на определени думи. Усмивка никога не се показваше на лицето му. Ако имаше смях, то той изчезваше някъде. Подкожно се разливаше по ъглите на устата, след което се спотайваше в някакво дъно. Гневът също не бродеше на открито. И всякакви такива радости, ядове и други проявления на душата не шетаха насам-натам явно. Този мъж живееше в някакво спряло за него време, в загадъчно спокойствие, което го отделяше от останалите и сякаш го покриваше с невидима защитна броня. Отвъд нея чужди очи не можеха да видят какво се случва.

Все едни и същи движения. Врътва канелката на бурето с боза, изчаква да се напълнят няколкото чаши,

които едновременно държи и последователно поднася под струята. Подава ги към купувачите. Прибира парите от тезгяха в чекмеджето, което тиква обратно с хълбок. Забърсва стеклата се вода. Минава между масите, ако са влезли нови посетители. И пак същото. Повтаря се всеки час и всеки ден. Едно и също. Едно и също от сутрин до вечер. Като капка от незатегната чешма. Колко години? Никой вече не помнеше кога Адем се появи в града. Заживяха с него и с бозаджийницата му като с нещо поникнало от земята в някоя отдавна забравена пролет. Децата на междучасие пресичаха улицата, която делеше училището и сладкарничката му, и похарчваха дребните си монети в нея. Срещу яйце, задигнато още топло от гнездото, албанецът даваше кутийка цигари на пропушвачите. Следващото поколение ученици – същото. Сменяха се марките цигари, Адем си оставаше на същото място.

До късно следобед се задържаха клиентите му. Понякога замръкваша. Той не пиеше, но биваше да сипе и ракия за заседелите се. После всеки си тръгваше за дома. Арнаутиът оставаше сам. Никой и не помисляше за него. Сякаш бе роден, за да ги изпраца по къщите им, където ги чакаха жените, децата и сиромашията. А той? Приятелството с тримата – Чибук Тонка, Айдын Динка и Аджисале – стигаше дотук, до вратата на бозаджийницата му. До разговорите за войната, която по различен начин беше станала за тях съдбовна. Искане му често пари на заем, а той безотказно им даваше. И толкова.

Адем не помни някой да го е канил на гости в къщата си.

Дните се търкаляха, годините се намотаваха като около стожер на хармана. За родината му нищо не се чуваше.

Животът си течеше както и преди. Альш-веришът в бозаджийницата – също. Скромно, по малко, не шуртеше, но капеше. За хляба стигаше.

АДЕМ ОТСКАЧА ДО ПЛОВДИВ

Адем отскачаше за стока до Пловдив. Рядко, защото оборотът му не беше кой знае колко, но обичаше да ходи до Филибето и сам да подбира каквото му трябва. Не разчиташе единствено на пътуващите търговци, които го снабдяваха с просо за бозата, мая, нахут, сушени плодове, захар и други дребни работи. Веднъж на три или повече месеци помаци го прекарваха през Юндола с каруца или на кон. По-рядко – през зимата – със шейна, със съкът от чиито плазове запомняше задълго. Превозваха го срещу скромна сума, а на връщане най-често им плащаше в стока. Актът представляваше радост за децата им, някои от които, големички вече момченца, придружаваха бащите си, за да усвоят поминъка. Така стигаше до железницата в Саранбей. Стоманената успоредица пресичаше равна Тракия и стигаше до големия търговски център, прострял се от двете страни на Марица.

Обичаше чакането на перона. Целият шум и трясък, свистенето на парата, издишването ѝ на талази от тръбуха на локомотива, тръгнал на заден ход, потъването в топлата ѝ мъгла го хвърляше в тръпка по неизвестни земи. Слизашите от вагоните пътници представляваха чудна смесица от господата, идващи от сърцето на Европа – изискани, важни и излъчващи високомерие,

тръгнаха да прекосяват Балканите с трен. Смесваха се неволно с местните граждани, които се качваха между Пирот и Одрин с безсмислените труфила по жените, копиращи западната мода, прилични по-скоро на бостански плашила, отколкото на европейски кокони. Селяни, качили се за първи път на железница, изплашени да не хартисат през краткия престой на влака, подгонвани от свирката на дежурния железничар, затискат се на вратата с денкове, кошници и шумно пляскащи с криле навързани и обесени с главите надолу птици, вероятно за продан. Куфари, посрещачи, пътници, хвалещи своята стока гарови продавачи на плодове и пресни питки, всичката човешка суетня ускоряваше пулса на сърцето му.

Локомотивът извикваше спомена за коня на дядо му. Възбуден от възправилия се пред него планински сипей, изпускащ пара през ноздрите си, опънал шия, цялата обсипана в грива, прекрасен, неповторим летящ змей. Тази картина разтупкваше сърцето на албанеца.

Затворен в чужд град, разделен от родното му гнездо с няколко планини, Адем можеше да пътува само в мечтите си. Какво ли щеше да стане, ако скочи в някой вагон в посока Виена или Босфора и не се върне никога повече в Красивата котловина, в самото ѝ сърце, в малкото градче, неговото вярно скривалище?

Захласнат в невъзможното си бягство, понякога изчакваше синия влак, на чиито вагони с големи златни букви пишеше „Белград-Истанбул“. Когато с пъшкане в гарата влизаше тази красива огромна птица, изпуктяваше предупредително и вибрациите на металното ѝ тяло предизвикваха лек трус, който минаваше през чакъла между стоманените релси, пропълзяваше по плоч-

ника, отекваше във вените на човешките и затихваше в едва доловимото полюляване на лампите над главите на гаровото множество. Пътници и посрещачи се дръпваха почитателно крачка назад и тя спираше бавно и тържествено. Сетне от нея слизаха пътниците. Дами и господа, белички и чистички, и най-вече видимо доволни от живота. Ще изтича тогава детенце със стомничка, за да предложи канче с водица. От тази вода Адем винаги си купуваше. Така му започваше търговският ден на път за Пловдив.

Пазарът в южния град беше малко подобие на шумните тържища по Изтока. Доволно гръмогласен, на него господстваше странна веселост, която Адем във всекидневието си не можеше да има и това му доставяше особена наслада. По природа мълчаливец, каквито са мъжете албанци, и дори темерут, с неочаквано за самия себе си въодушевление той се гмуркваше в многоезичната навалица. Продавачите хвалеха своята стока на различни езици. Освен градския мек говор на пловдивчани, чуваха се трудно разбираемите наречия на селяните от средните и източните Родопи, турски, цигански, гръцки, арменски, шпаньолски. И всичката тази врява се смесваше с птичи кряк. Навързани кокошки, патици, пуйки, че и гълъби в кафези, прибавяха перушинената си олелия към човешкото разноезичие. Макар да не очакваше точно тук да срещне сънародници, закопнял за майчиния си език, винаги беше наострил уши за сладката реч и често му се причуваха познати думи. Случвало се е поривисто да хукне къмто някого – я продавач на вода, я карагюзин – и попарен да разбере, че греши. Не можеше да повярва, че наистина току-що не беше чул „мир дита“ – добър ден, че това са миражи, които май

все по-често ще го навещават и ще го въртят на бавен огън, представляващ странна смесица от ад и рай.

Но веднъж наистина се случи да срещне албанец. Адем толкова чистосърдечно му се зарадва, че забрави причината, поради която се криеше в Красивата котловина от много години и взе, че заразитва планинеца дали не е чувал нещо за неговото село. Каза му точно как се нарича, изреди имената на своите, за които отдавна нищо не беше чувал и само тръпно се надяваше да са живи и здрави. Добра среща, добър път. Разделиха се по живо-по здраво на улицата, на която се състоя този кратък разговор на албански език.

Но не мина и година от тази случка на пловдивския пазар и се разчу, че в града е дошъл синът на Адем. От някакви си планини, като прекосил сума буйни реки и заобиколил бистри езера, преминал още много гори и чукари, озовал се невикан и нечакан в центъра на Красивата котловина. Никой дотогава не се беше питал, аджеба, бозаджията албанец има ли някъде някого, има ли „в слънцето яка“. Което на тукашния език значи семейство и покрив. Да речеш, че е паднал от небето, та на него си му прилича самотията, за която никога не бяха се питали как я преживява. Абе, баш никой не е.

РАБИЕТО СЕ ЗАРЕЧЕ ДА РАЗБЕРЕ

Рабието се зарече пред себе си, че ще разбере докрай всичко.

Наричаха я така, защото приличаше по лице на една кадъна от близкото село – постоянното присъствие на градския седмичен пазар, мургава, с живи пъстри очи, шумна, превърнала се в добрия нишан на понеделниш-

кия ден. Близките ѝ викаха Муша. Иначе името ѝ беше Мария. Но повечето го бяха забравили и се обръщаха към нея с прякора, от което тя не се сърдеше. Понякога двете с кадъната, чието име не по свое желание носеше, се засичаха на пазара и се поздравяваха сърдечно. Едната се обръщаше с „Милна сестро!“, другата с „Адашко, живо да ти е името“. Разменяха си по някоя глума и всяка хващаше пътя си.

– Мари, невесто, ти знаеш ли какво значи името ми? – попита туркинята веднъж своята съименница.

– Не знам – призна си жената. – И какво?

– Пролет! – почти тържествено изрече истинската Рабие, с което искаше да каже, че следва да ѝ е благодарна за това красиво и многозначително прозвище.

– Запролетила ми се е главата. Па я си виках, че иде от рабиня, роб. То по ми прилега, да ти кажа правичката – отговори прекръстената на Пролет Мария, или Муша, или Муша бабина-Невенина по името на майка ѝ, известна на всички като Рабие.

– Защо, невесто? Кое, мори, ти е робството?

– Ооо, ако знаеш, мила кадънко, какъв вадидушник вода – темерутин за девет села! – не скри Муша истината за половинката си.

– Знаеш ли какво ще те науча?

– Какво? – не че вярваше на нещо, но Муша бабина-Невенина беше готова на всякакви съвети по въпроса.

– Да му завиеш оглавта. Нали разбираш? Като на некой пощъркълел вол. Завий му вжето около рогата, пусти го да пасе, па ти си гледай здравето.

Муша не искаше да възразява на добрата кадъна. Не искаше да ѝ признае, че е опитвала какво ли не... Ма като се замисли, тя всъщност това и правеше. Об-

служваше си своите страсти, които иначе не пречеха на семейството ѝ и така се спасяваше от лошотиите на мъжа си.

Та прекръстената на Рабие Муша имаше две страсти – погребението и сватбата. Тя се приобщаваше лесно и към двете. Чиито и да са, участваше с цяло сърце. Превръщаше и двата обряда в свой живот. Включваше се в подреждането на трапезата, шеташе, съветваше, ядеше. И носеше. Не беше скръндза. Никога не отиваше с празни ръце. На тия си харчове гледаше като на наредени ѝ от Господа и съществена част от заедния живот с хората. Мразеше погребение в празник. Неделята си беше ден за сватби и не искаше да я губи. Не че не можеше да отиде до гробищата, да хвърли бучка пръст над нечий ковчег и да притича обратно в Новата черква, както наричаха големия храм в центъра на града и където попът под запаления полюлей кръстосва короните над главите на младоженците. Можеше, но ѝ се разваляше кефът.

РАБИЕТО И СТРАСТИТЕ Ѐ

Участието в черковния хор я сродяваше с клисаря. Храмовият прислужник ѝ беше особено потребен, за да научава начаса хорските новини. Една от най-важните беше кой се е споминал. Щом дрънне камбаната, Рабието прекосяваше две-три улици между тяхната къща и черквата и тозчас се озоваваше при клисаря. От първа ръка разбираше кой е умрял. И по-късно, когато се появи модата на некролозите, никак не ѝ допадаше от хартия да се осведомява за толкова важни неща. Липсваше ѝ съпреживяването, чувството, участието.

Готова беше да пренощува при мъртвеца, ако си няма близки. Нищо не може да се сравни с нощно бде-

ние над покойник. Ако не броим сватбата. Макар да беше милостлива, не си падаше по бедняшките погребения. Ходеше у всякакви, но ѝ харесваше у по-големи фамилии. Тогава край ковчега се събираше повече народ и нощем, ако умрелият е по-стар, тръгваха спомени за него. Животът се случваше над склопените му очи в обратен ред. Обикновено тръгваше като благодетелен и завършваше с интересни смешни лакърдийки. Домашните бързо забравяха, че трябва да изглеждат покрусени. Сменяваха се край ложето на мъртвеца. Докато едните клюмаха над него, другите тихо шетаха по къщата, за да я турят в ред за предстоящото поклонение. Но някаква тайна сила удържаше все пак участниците в бдението щото да не прекратят границата на приличното. Никой като Рабието не можеше да оживи така едно нощно бдение и затова нейното присъствие беше желано. Тя определено не смяташе за грях да се хапне до главата на прескочилия вече прага към отвъдния свят. Да се мушне нещо в устата – мъничко, за разтуха, че и да се пийне. Ако не се намери друг, и ако беше студена зима, то тя беше тая, която предлагаше да се сгрее малко ракия. И взимаше, та сама свършваше тая работа. Ръсне на дъното на джезвето зрънца захар, мирисът на карамел се понесе над блящите и щом кафявата смес се разлее по дъното, сипне ракията. Предизвиканото от срещата на горещо и студено съскане оживяваше пространството. Все пак след чашка горещо питие нервите се отпускат и пътят към бъдещето не остава така категорично затворен, както е изглеждал допреди малко.

Ако умрелият беше млад човек, то ролята на Рабието беше друга. И нея тя играеше изкусно.

Траурната трапеза беше неотменима част от погребението. Тя се нареждаше в дома на покойника веднага щом близките се прибереха от гробищата. Рабието обичаше да оглежда и сетне да одумва, но не и да злослови, кой как е облечен за последния му път, колко и как са плакали близките. Под особено наблюдение бяха снахите при умряла свекърва или свекър. Това беше мястото, на което не пропускаше да се похвали какво е приготвила за себе си на дъното на сандъка, във вързаната бохчичка „За добър път“.

Минаваше ѝ през ума как, когато тя умре и тръгнат мъжете да изнасят ковчега с тялото ѝ, ще го изтърват. Защото те живееха на втория кат и стълбата към него беше доста тясна и възправена. Ще затрополят ябълки и орехи по стъпалата надолу и ще се разпилее босилек и всякакво цвете, каквото жените са донесли за последно сбогом. А тя, облечена в дрехите, които е приготвила като за невеста, ще се изтърколи напреко, ще се заклеци и ще стане една... Що ли си представяше тази картинка? Ами защото имаше богато въображение и животът в главата ѝ се случваше по-бързо, отколкото в действителност. Понякога сама на себе си се присмиваше за измишльотините, навестили я твърде рано. Веднъж рече да се заяде с мъжа си:

– Па ти като си голем майстор, ка можа да направиш стълбата толко саката? Ем тесна, ем стръмна.

– Какво сега се сети? – изненадан и намръщен, каквото най-често биваше, изръмжа той.

– Ами, какво. Като дойде ред да ме изнесете, то може некой да се просопне и да ме изпусните – обясни Рабието причините за споходилото я притеснение.

СЪДЪРЖАНИЕ

РАБИЕТО ВЛЕЗЕ В БОЗАДЖИЙНИЦАТА	5
АДЕМ	6
АДЕМ ОТСКАЧА ДО ПЛОВДИВ	8
РАБИЕТО СЕ ЗАРЕЧЕ ДА РАЗБЕРЕ	11
РАБИЕТО И СТРАСТИТЕ Й	13
РАБИЕТО И РЕЛИГИИТЕ Й	16
ПРИФАНИЦА И ЗМИЙЧЕТАТА ПО ОГРАДАТА	22
РАБИЕТО Е НАЙ-ДОБРАТА УСТА	26
ВРАНИЦА СИ КУПИ ХАЛВА	29
В ТУРСКАТА БАНЯ	30
РАДУЛ	33
СВЕКЪРВАТА НАПЪДИ ВРАНИЦА	35
ПОРТРЕТЪТ НА БЛАГОДЕТЕЛЯ	37
ОТ ИЛИНДЕН ДО ГОЛЯМА БОГОРОДИЦА	44
ВДОВИШКИЯТ ХЛЯБ	46
ВРАНИЦА СЕ СПРИЯТЕЛИ С ЮЛКА РУСКИНЯТА	49
МОМЧЕТАТА ОТ ВЕЛИКАТА РУС	50
ДЕДО ПЕКА	54
ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА ГРАДЧЕТО	70
УДАВИХА ПЧЕЛИТЕ	72
ЯМАТА ОСТАВИ ГРОЗЕН СПОМЕН	74
СЪБОРИХА ДЖАМИЯТА	75

АДЖИДАМБО	78
ОТТУРЧИХА ПОМАЦИТЕ	82
ТАЙНСТВОТО КРЪЩЕНИЕ	85
КУМОВЕТЕ АЙДЪН ДИНКА И ЛЕНЕТО	87
ПОДПАЛИХА ОКОЛИЙСКОТО	97
ЧАСОВНИКОВАТА КУЛА ИЗГОРЯ	103
АДЖИСАЛЕ СЕ ВЪРНА ОТ ТУРЦИЯ	115
КАДЪНАТА ПРАВИ МЕХЛЕМИ	119
ВРАНИЦА ОТИДЕ ПРИ КАДЪНАТА	121
АДЖИСАЛЕ В ДАМАСК	123
ЙЕРУСАЛИМКАТА	130
ЧИБУК ТОНКА	133
АЙДЪН ДИНКА	136
И ТРИМАТА ПРИЯТЕЛИ НА АДЕМ	140
ХАНААНСКАТА ЗЕМЯ	141
МААЛЮЛЯ И СВЕТА ТАКЛА	143
НЕВЕСТАТА НА СИРИЙСКАТА ПУСТИНЯ	148
ПЕЧЕНЕ НА ХЛЯБ В ХАНААН	151
ХАРЧОВЕТЕ НА АДЖИСАЛЕ	153
ЦИГАНКАТА БАБА ИМА	154
ГОДЕЖ	155
МЕЛОДИЯ ЗА АЛАЙ БЕЙ	165
СИНЪТ НА АДЕМ	167
ОТСРОЧКАТА	169
БАБАТА НА АДЕМ	171
СВАТБАТА НА АДЕМ	177
НЯМАШЕ ТРЪПКА	180
СПИРИЯ РЕШИ ДА СЕ ЖЕНИ	184
ОЧИТЕ НА АДЕМ	196
БЪРЛОГАТА НА АДЕМ	198
ВРАНИЦА НАУЧИ КОЙ Е АДЕМ	202
ВРАНИЦА Е БРЕМЕННА	210

ВРАНИЦА ТОЧИ БАНИЦА	211
ДРУГАРИТЕ НАМЕРИХА ВРАТАТА ЗАКЛЮЧЕНА	215
АДЕМ СЕ ВРЪЩА В ПЛАНИНИТЕ СИ	217
МОНСЕНЬОР ДОДА	230
ВРАНИЦА РАЖДА	239
НОВА ГОДИНА	243
ДЕТЕТО СЕ РОДИ СЪБОТНИК	247
СПОМЕН ЗА БЕГАНИЯТА	249
ИМЕТО	253
РАБИЕТО ДАРЯВА АМУЛЕТ	257
АКУШЕРКАТА ЮЛКА	258
ДОКТОРА	261
ГОСПОЖА ЙОРДАНА	269
СВЕКЪРВАТА МИЛТАНА	278
МИЛТАНА ИСКА ПРОШКА ОТ СИНА СИ	285

Бойка Асиова
ЯЛОВАТА ВДОВИЦА
роман

Българска
Второ издание

Художник на корицата: *Христо Гочев*
Коректор: *София Несторова*

Формат 60/84/16
Печатни коли 19

Предпечатна подготовка:
„Студио Стандарт“ ЕООД – Пловдив, тел. 032/60 90 50

Печат: Полиграфически комплекс „Жанет 45“ – Пловдив
бул. „Ал. Стамболийски“ № 9, тел. 032/60 90 90

„Издателска къща Жанет 45“ ООД – Пловдив
бул. „Ал. Стамболийски“ № 9, тел./факс: 032/60 90 60

ISBN 978-954-491-380-9